

Oswoić pandemię. O najnowszych neologizmach w języku czeskim¹

Keywords: Czech language, neologism, hybrid formation, *korona-*, *covid-*, nonce word, boundary situation, taming the threat

Słowa kluczowe: język czeski, neologizm, hybryda, *korona-*, *covid-*, okazjonalizm, sytuacja graniczna, oswojanie zagrożenia

Abstract

The present article focuses on phenomenon on communication during the pandemic, especially phenomenon of neologism to explore the creation of new words during the outbreak of COVID-19. The data were collected from newspapers, television programmes, Internet Forums, collaborative *dictionary Čeština 2.0* and *Neomat* – electronic neologism database. Among analyzed neologism, numerous blended expressions, hybrid creations and few neosemantism were found. Most frequently, as the analysis shows, are blends and hybrid words created with a humorous purpose in mind and based on metaphor and meaning's generalization. The most productive compound nouns is nouns with the stem *korona-* (*koro-*), *covid-* and *zoom-* and can be group into different semantic fields. It is not possible to tell what its eventual status will be in a Czech language. It may become part of the norm of the language or it may remain as nonce words.

W niniejszym artykule skoncentrowano się na zjawisku komunikacji w czasie pandemii, szczególnie zaś na procesie tworzenia nowych słów. Materiał wyekscerpowany został z następujących źródeł: prasa, telewizja, fora internetowe, internetowy słownik *Čeština 2.0* oraz baza danych *Neomat*. Wśród zgromadzonych przykładów zanotowano zarówno formacje hybrydalne, neologizmy powstałe w wyniku blendingu czy neosemantyzmu, punktem wyjścia wielu ww. jednostek jest metaforyczne pojmowanie otaczającej nas rzeczywistości oraz niewątpliwe poczucie humoru Czechów. Najczęściej spotykanymi złoženiami są rzeczowniki z cząstkami *korona-* (*koro-*), *covid-* oraz *zoom-*. Nie sposób orzec, jaki będzie status analizowanych jednostek w języku czeskim, czy zagoszczą one w nim na stałe, czy będą tylko okazjonalizmami, które wkrótce znikną.

¹ Publikacja została sfinansowana ze środków programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Pojęcie sytuacji granicznej to jedna z najbardziej charakterystycznych kategorii stosowanych przez Karla Jaspersa. Powszechnie uważa się, że jako jedna z nielicznych „weszła do słownictwa szerokiej publiki i mimo licznych reinterpretacji oraz dezinterpretacji, definiuje obraz filozofii Jaspersa pośród ogółu” (Latzel 1957, s. 182–183). Jak udowadnia Mirosław Kowalski (2019, s. 182), „zgodnie z koncepcją Karla Theodora Jaspersa życie człowieka to ciągle doświadczanie różnych sytuacji stanowiących nieodłączny element jego codziennego życia. One wyznaczają zakres, cel i sens ludzkiego działania”. Dzięki sytuacjom granicznym możemy dojść do granicy własnego poznania, odkryć w sobie pełnię możliwości intelektualnych i zwiększyć swoją kreatywność, ponieważ z jednej strony wywołują w nas lęk, cierpienie, obawy o przyszłość, ale wyzwalają w nas również określone potencjalności, które zauważamy i których doświadczamy tylko w stanach dużych napięć. Czyli – podążając za Jaspersem – swojej egzystencji doświadczamy dopiero wówczas, kiedy znajdziemy się w sytuacji granicznej. Ona powoduje, że czujemy nieodpartą potrzebę usensownienia niezwyklej okoliczności, w których nagle się znaleźliśmy.

Pandemia wywołana przez COVID-19 jest doświadczeniem ekstremalnym, dotyczącym w mniejszym lub większym stopniu większości z nas. Od kilku lat życie niemal całego świata płynie w zupełnie innym niż zazwyczaj rytmie. COVID-19 szybko udowodnił nam, że otaczający nas świat zewnętrzny przestaje być bezpieczny i przewidywalny a „dyskurs medialny wypełniły różne scenariusze rozwoju epidemii i jej wpływu na życie społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturalne” (Makowska 2021, s. 2). Pandemia wywołała radykalne zmiany ludzkiej aktywności w wielu obszarach: zawodowym, prywatnym, edukacyjnym, wpłynęła również w znaczący sposób na rozwój relacji międzyludzkich. Dla wielu osób była (i jest nadal) doświadczeniem granicznym w aspekcie psychologicznym. Nasilające się uczucie lęku, niepewności, zagrożenia łączyło się z poczuciem samotności, wynikającym z przymusowej izolacji społecznej. Ale pandemia to również szansa na wydobywanie z siebie nieodkrytych dotąd pokładów

energii, kreatywności, na odkrycie w sobie nowych zdolności oraz odwagi, by działać nietuzinkowo. Czyli tego wszystkiego, co jest potrzebne do zrozumienia i okiełznania nowej pandemicznej rzeczywistości. Rzeczywistości, która jest kształtowana i oswojona między innymi dzięki nazywaniu, opisywaniu, ale też wizualizowaniu wielu nowych zjawisk, zachowań i problemów, które przyniosła z sobą pandemia.

Jak każde zdarzenie o znaczącym wpływie na życie społeczne, pandemia niemal natychmiast znalazła swoje odzwierciedlenie w języku, jest on bowiem „przestrzenią, w której możemy wyrażać swoje emocje, także te trudne i uciążliwe. To dzięki językowi jesteśmy w stanie nazywać to, co dla nas ważne; to dzięki niemu stawiamy czoła otaczającej nas rzeczywistości. Coś, co jest nazwane, jednocześnie staje się oswojone, bardziej zrozumiałe” (Falana-Jafra 2020, s. 47). W kolejnych miesiącach dało się zauważyć, jak silnie pandemia koronawirusa rzutowała na język używany nie tylko przez dziennikarzy, polityków, ale również zwykłych użytkowników języka czeskiego. Bezpośrednie odniesienia do koronawirusa pojawiały się w zasadzie w każdym elemencie życia publicznego i prywatnego, co podkreśla Markéta Gregorová.

Pandemie ovlivnila prakticky všechny aspekty našeho života, včetně jazyka. Nebýt pandemie, nebyli bychom dnes všichni vyzbrojeni specializovanou slovní zásobou, která byla dříve běžná pouze mezi odborníky. A když už jsme se ty obskurní odborné termíny chtěli naučit, jistě je sem tam využijeme i v jiném než pandemickém kontextu (Znáte covidiota... 2022).

Początkowo wirus w mediach przedstawiany był w klasycznej kategorii walki, jako wróg, który zagraża wspólnocie, zaś język, którym się posługiwano, był językiem wojny, co miało wzbudzać pewną solidarność i mobilizację społeczną. Stosowana powszechnie – zwłaszcza przez polityków – metaforyka wojny i walki, jak np. *bitva s koronavirem, lidé v první linii*, zaczęła wywoływać w ludziach poczucie niepokoju, lęku, zagrożenia, dlatego stosunkowo szybko sięgnięto po strategię obśmiewania, absurdu, co pozwoliło wywołać – konieczny w tym momencie – dystans. Doprowadziło to do sytuacji, w której

społeczeństwo znalazło się między epidemią strachu a epidemią śmiechu (Kosmalska 2020, s. 210).

Ponieważ życie społeczne i prywatne, w stopniu dotychczas niespotykanym, skupiało się w internecie (co w początkowym okresie epidemii wynikało z konieczności poddania się ogólnospołecznej kwarantannie), pierwsze próby obśmiania pandemii rozpoczęły się właśnie w tutaj. Podkreślić należy jednak, iż internauci za cel postawili sobie nie tyle wyśmianie samej choroby jako takiej, ale związanej z różnego rodzaju obostrzeniami rzeczywistości. Ich obserwacje wydawały się nad wyraz trafne, w doskonały sposób obnażając powszechnie panujący chaos, dezinformację i bezradność. Często wykorzystywanym narzędziem były humor, dowcip, ironia. Pojawiające się lawinowo neologizmy o nacechowaniu żartobliwym, miały na celu „rozładowanie napięć społecznych i oswojenie zagrożeń, zaś zawężanie znaczeń dotychczas używanych nazw – na uzyskanie poczucia zrozumienia zjawisk nieznanych, a przez to wzbudzających groźbę” (Falana-Jafra 2020, s. 47). Dzięki nim użytkownicy języka rozbajali trudną rzeczywistość, czyniąc ją choć trochę bardziej znośną. Martin Kavka, twórca i pomysłodawca internetowego słownika *Čeština 2.0*, podkreśla:

[...] díky [...] humoru se lidem daří současnou tíživou situací přežívat a nezbláznit se. Kdybychom ji měli prožívat naplno, asi bychom se opravdu zbláznili. Novými slovy si alespoň pomáháme jako takovým ventilem – daří se nám trochu upustit páru tam, kde to jde (Presová 2023).

Potwierdzają to słowa brytyjskiego socjolingwisty Roberta Lawsona:

If you can laugh at them, it makes things more manageable almost, and just helps with people's psychological health more than anything else (Lawson 2022).

Rzecz naturalną jest fakt, iż język dostosowuje się do nazywania rzeczywistości i do nazywania zadań, jakie mamy w niej do zrealizowania. Każda sytuacja szczególna, a taką bez wątpienia jest epidemia COVID-19, zmusza język i jego użytkowników do wypełnienia nowych miejsc, do wzbogacenia zasobu leksykalnego. Już na początko-

wym etapie pandemii w przestrzeni publicznej można było wychwytać jej oddziaływanie na język w kilku zasadniczych obszarach:

- 1) tworzenia neologizmów, np. *koronaparty* ‘impieza towarzyska w czasie pandemii’, *předcovidový* ‘przedcovidowy’, *rouškovník* ‘miejsce (np. drzewo, słup), do zawieszenia darmowych maseczek’,
- 2) upowszechnienia pojęć uważanych dotąd za wysoce specjalistyczne – głównie medyczne, rzadziej ekonomiczne czy administracyjne, np. *cytokinová bouře* ‘zjawisko nadmiernej reakcji organizmu na patogen’ (cytokinová bouře, NZIP; www.nzip.cz/rejstrikovy-pojem/1761), *triáž (třídění pacientů; franc. trier)* ‘segregacja medyczna pacjentów w zależności od ciężkości schorzeń lub odniesionych obrażeń’ (Hodanova Yvona MVCH DP.pdf, zcu.cz),
- 3) przekształceń semantycznych istniejących już jednostek leksykalnych, np. *korona*.

Wszystkie one świadczą o tym, jak doniosłe wydarzenia, sytuacje (w tym wypadku pandemia) znajdują swoje odzwierciedlenie w strukturze języka i jak szybko język reaguje na to, co dzieje się wokół.

Powstawanie neologizmów jest świadectwem lingwistycznej obecności pandemii w codziennej komunikacji, efektem tendencji do nazywania i kategoryzowania nowych, nieoczekiwanych i często traumatycznych sytuacji oraz wypełniania powstałych w ten sposób luk leksykalnych. Jednocześnie pozwala na oswojenie przerażającej rzeczywistości i zmniejszenie odczuwanego lęku, stresu, niepewności. Przedmiotem niniejszej analizy uczyniono neologizmy pojawiające się w przestrzeni publicznej, w radiu, telewizji i prasie, w Internecie, w slangu młodzieżowym, w codziennych rozmowach Czechów². Sło-

² Źródłem analizowanych w niniejszej pracy przykładów są – oprócz czeskich środków masowego przekazu (radio, telewizja, prasa – również w wydaniach internetowych) – internetowy słownik *Čeština 2.0. Slovník, který tvoříte vy* (cestina20.cz) oraz czeska baza danych *Neomat – Vyhledávání – Databáze excerptního materiálu Neomat, ÚJČ AV ČR* (neologismy.cz).

wa, które stanowią odbicie niewesołej rzeczywistości, pokazują nastroje społeczne, nazywają elementy nowej codzienności. Badanie warstwy werbalnej ma na celu wskazanie pojęć z zakresu tzw. koronajęzyka, czyli takich, które mają związek z pandemią i są w czeszczyźnie nowe lub też nabrały nowego znaczenia. Analizowane przykłady reprezentują bogaty przekrój czeskich struktur słowotwórczych i technik derywacyjnych, udowadniając tym samym nieograniczone możliwości nazwotwórcze użytkowników języka czeskiego³. W większości przypadków są to neologizmy o funkcji nominatywnej, oznaczającej nowe pojęcia, zjawiska, procesy.

Oczywiście słowa, takie jak *karanténa, epidemie, nákaza, infekce*, były w czeszczyźnie już wcześniej, ale teraz przeżywają swego rodzaju odrodzenie (por. Szamryk 2022). Podobnie jak *rouška, respirátor, izolace*, wyrazy te mają dziś zdecydowanie wyższą frekwencję niż przed kilkoma laty, kiedy funkcjonowały niemal wyłącznie w języku specjalistycznym. Coraz więcej też w języku czeskim połączeń wyrazowych, które składają się wprawdzie z wyrazów powszechnie znanych, ale pojawiających się w nowych kontekstach, np. *uvolňování vládních opatření, sociální odstup, zmražení ekonomiky, omezení obchodu i služeb* itp. Niektóre z wyżej wymienionych jednostek wykorzystywanych do opisu rzeczywistości w czasach pandemii to zapożyczenia właściwe z języka angielskiego, np. *COVID-19* (skrótowiec utworzony od wyrażenia ang. *Coronavirus Disease*), *lockdown* (ang. *Lockdown* ‘blokada, zakaz wyjścia’) lub kalki strukturalne, np. *sociální odstup* (ang. *social distance* ‘dystans społeczny’), *zmražení ekonomiky* (ang. *freezing the economy* ‘zamrażanie gospodarki’), *samoizolace* (ang. *self-isolation* ‘samoizolacja’). W niektórych przypadkach trudno orzec, czy analizowany przykład jest przejętą z języka angielskiego kalką strukturalną, czy może został on utworzony na za-

³ Pod względem strukturalnym zaprezentowane neologizmy są na tyle zróżnicowane, że w niniejszej pracy zasygnalizowano tylko kilka najważniejszych tendencji w zakresie tworzenia wyrazów w języku czeskim. Pogłębioną analizę poszczególnych zjawisk znaleźć można m.in. w pracy: A. Akayeva, *Neologismy v češtině vzniklé v době koronavirové epidemie 2020–2021*, Praga 2022.

sadzie analogii do tworzonych niemal seryjnie na gruncie czeskim wyrazów, np. *koronakrize* (por. ang. *coronacrisis* oraz czes. *korona-koktejl*, *koronavitrina*, *koronasobec*, *koronabudka*, *koronapapír* itp.).

Wśród pandemicznych neologizmów wyróżnić można takie jednostki, które istniały już w języku, ale w czasie pandemii zaczęto im przypisywać nowe znaczenia, jak np. wspomniana już *korona*. Słowa te uzyskały status neologizmów znaczeniowych. Rzeczownik *korona* ma źródłosłów łacińsko-grecki (łac. *corōna* ‘korona, wieniec’ oraz gr. *korōnē* ‘zakrzywiony przedmiot; pierścień’; Boryś 2005, s. 230) i w języku polskim tradycyjnie oznacza będące symbolem władzy, nierzadko bogato zdobione, nakrycie głowy⁴, w języku czeskim odpowiadają mu *koruna*, *koróna*⁵. Jak udowadnia Magdalena Makowska „na gruncie polskim bardzo szybko zaczęto budować skojarzenia wirusa z tak rozumianą koroną” (Makowska 2021, s. 3). Według autorki, polski wyraz *korona* na przestrzeni ostatnich 2 lat „otrzymał nowe znaczenie i może być używany do opisanie czasu panowania koronawirusa”. Podkreślić warto, że Polacy słowa *korona* używają właściwie równoległe z określeniem *koronawirus*⁶, podczas kiedy w języku

⁴ Por. inne znaczenia pol. *korona*, jak m.in: poświęta wokół słońca, górne rozgałęzienie drzewa, jednostka monetarna, górna część zęba, górna część okwiatu, wieńcząca część muru, zespół szczytów górskich, rodzaj kobiecej fryzury, termin brydżowy (<https://sjp.pwn.pl/slowniki/korona.html>).

⁵ Zob. *koróna* 1. druh elektrického výboje; 2. vnější vrstva sluneční atmosféry; *3. kníž. *kruh*, *družina* (<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=koróna+>), oraz *koruna* 1. odznak panovnické hodnosti; 2. panovnická hodnost; přen. panovník; 3. korunní země; království; 4. (dř.) zpodobení panovnické koruny, šlechtický n. čestný odznak; 5. jednotka měny v někt. státech; 6. rozvětvená listnatá část stromu; 7. nejvyšší stupeň něj. konání, úsilí; vyvrcholení; 8. bot. vnitřní obal květu; 9. mysl. rozvětvené zakončení jeleního parohu nejméně s třemi výsadami; 10. hud. znaménko prodloužení tónu n. pomlky bez přesného výměru; 11. tech. řídč. k. běhounu jeho střední část; 12. stav. nejvyšší část náspu, vozovky, hráze, přehrady ap.; 13. hvězd. Severní k. jm. souhvězdí severní oblohy; 14. v míst. jm.: Zlatá K. obec a klášter v jižních Čechách (<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=koruna+>).

⁶ Marek Łaziński (2020) słusznie zauważa, że polski *koronawirus* jest zapożyczeniem z ang. *coronavirus*, ale anglicyzm wywodzi się ze źródeł grecko-łaciń-

czeskim *korona* funkcjonuje głównie jako pełniący funkcję przedrostka element złożeń (o czym poniżej).

Inny czeski wyraz, który w czasie pandemii wzbogacił się o nowe, nieznane dotychczas znaczenie, to *kohorta*. Pierwotnie oznaczał ‘rzymski oddział wojska liczący ok. 500 mężczyzn’ lub przenośnie ‘grupę osób’ (często w kontekście prowadzenia publicznych sporów, dyskusji). Współcześnie rzeczownik ten pojawia się w nomenklaturze biologicznej, zoologicznej, ekologicznej (jako rodzaj jednostki klasyfikacyjnej) czy administracyjnej, por. np. *kohorta spolupracovníků, věrných, státních úředníků* (zajímavé dotazy; <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna/zajimave-dotazy/200528-zajimave-dotazy-kohorta.html>). W czasie pandemii leksem zaczął być używany w nowym kontekście, oznaczając ‘grupę obserwowanych, kontrolowanych osób, które mogą stanowić zagrożenie epidemiologiczne’, por. *kohorty pacientů, populační kohorta, věková kohorta* (<https://lekarske.slovníky.cz/pojem/kohorta>).

W badanym materiale neosemantyzmy stanowią zdecydowaną mniejszość badanych przykładów. O wiele więcej w tym zbiorze wyrazów, które powstały w wyniku derywacji, kompozycji (zarówno afiksalnych, jak i bezafiksalnych) czy abrewiacji. Należy odnotować, że czeski system słowotwórczy (podobnie jak system polski) wzbogacił się o częstkę słowotwórczą *korona-* o ogólnym znaczeniu ‘związany z koronawirusem’⁷, która wydaje się kluczowa dla tworzenia neologizmów pandemicznych. Potwierdzają to analizy czeskiego materiału językowego. W czeskiej bazie danych *Neomat*⁸ (tworzonej przez Zakład Współczesnej Lexykologii i Lexykografii Instytutu Języka

skich, w których leksem ten utożsamiano z wieńcem lub poświętą wokół słońca. Skojarzenie (panującej nad nami) zarazy z tradycyjnym symbolem władzy, pojawia się w języku polskim jako jednym z nielicznych.

⁷ Jak wspomniano powyżej, współcześnie słowo to traktowane jest w potocznej polszczyźnie jako synonim COVID-19.

⁸ Oddělení současné lexikologie a lexikografie Ústavu pro jazyk český AV ČR, Vyhledávání – Databáze excerpčního materiálu Neomat, ÚJČ AV ČR (<https://www.neologismy.cz/index.php>).

Czeskiego Czeskiej Akademii Nauk), notuje się coraz więcej neologizmów zaczynających się od członu *korona-* (rzadziej *corona*⁹). Nikogo już nie dziwią takie konstrukcje jak: *koronakrizę, koronáč* (jako synonim *koronavirusa*) czy *koronálevna* ‘nielegalnie otworzony lokal w czasie epidemii’. Jak już wspomniano, formalnie *korona* jest skróconą formą rzeczownika *koronavirus*, ale coraz częściej zaczyna pełnić funkcję przedrostka i w tej roli jest stosowana. Świadczą o tym przykłady zaczerpnięte z internetowego słownika *Čeština 2.0.*¹⁰, w których *korona* (czasem w formie skróconej jako *koro-*) pojawia się niemal seryjnie. Dużo rzadziej *korona* występuje tu jako człon konstrukcji adiektywno-substantywnych (por. np. *koronovační klenoty* ‘maseczki, respiratory’, por. czes. *korunovační klenoty* ‘klejnoty koronne’; *koronový koridor* ‘droga umożliwiająca bezpieczną wakacyjną podróż w czasie pandemii’ – por. pol. *zielony korytarz / bezpieczny korytarz turystyczny*), substantywno-adiektywnych (np. *korona free* ‘wolny od koronawirusa’ (por. ang. *duty free* ‘wolny od cła’), *doba koronavirová* ‘okres pandemii’) lub połączeń wyrazowych typu *korona vír* ‘budżet w czasie pandemii’, *korona analfabet* ‘dziecko, które w czasie nauki domowej stało się (wtórnym) analfabetą’. Na uwagę zasługuje rzeczownik *koronavajrus*, którego zapis jest odzwierciedleniem oryginalnej angielskiej wymowy rzeczownika *coronavirus*. W czeskim języku potocznym można spotkać sporadyczne użycie tej szczerzonej formy (por. np. *Mám koronavajrus!*).

Dodajmy, że część *korona-* uzyskano analogicznie, jak inne afiksy stanowiące część wyrazu obcego pochodzenia, np. *petro-* (*petrodolary, petropolitika, petrobaron*), *-gate* (*Topolánekgate, Klausgate / klausgate, bobrgate*), *narko-* (*narkomafie, narkobyznys*), *eko-* (*ekofobie, ekofarma, ekoterorista*). Jest to zarazem bardzo ekonomiczny środek słowotwórczy, gdyż zasadniczo bez ograniczeń formalnych może

⁹ W języku czeskim mamy do czynienia z dwoma wariantami graficznymi, adaptowaną formą *korona* lub (pojawiając się dużo rzadziej) pożyczką-cytatem – *corona*.

¹⁰ *Čeština 2.0 – Słownik, který tvoříte vy* (cestina20.cz). Nie wszystkie neologizmy zaprezentowane w tym słowniku znalazły się we wspomnianej bazie *Neomat*.

być dołączany zarówno do rodzimych, jak i obcych podstaw słowotwórczych. Jak podkreśla Lubomír Hampl (2021, s. 366), człon *korona-* najczęściej wykorzystywany jest do tworzenia zrostów leksykalnych (zazwyczaj rzeczownikowych), w których pełni funkcję bazową, do niego zaś dołączane są elementy przekazujące informacje dotyczące powiązania opisywanego zjawiska, cechy, przedmiotu, człowieka z pandemią. Zbiór tak tworzonych derywatów wydaje się otwarty i z pewnością dość obszerny a częśćka ta wykorzystywana jest dość kreatywnie, o czym świadczą prezentowane przykłady. Zjawisko tworzenia neologizmów z tematem *korona-* jest więc zjawiskiem naturalnym i zrozumiałym (por. *Zdalność... 2022*).

Znacząca jest również grupa neologizmów, których podstawą jest forma *covid* (niekiedy w adaptowanej wersji *kovid*), pełniąca analogiczną funkcję jak omawiany wcześniej człon *korona*. Znajdziemy tu przykłady *blendingu* (np. *covidcina* ‘szczepionka na COVID-19’ – *covid* + czes. *vakcína* ‘szczepionka’, *covidobí* ‘okres pandemii pomiędzy wakacjami’ – *covid* + czes. *období* ‘okres, czas’), połączeń adiektywno-substantywnych (*covid hotel* ‘hotel przeznaczonych dla chorych na COVID-19’, *covid háro* ‘zbyt długie włosy, efekt zamknięcia zakładów fryzjerskich w czasie pandemii’ – *covid* + ang. *hair* ‘włosy’¹¹) oraz derywatów prostych (*covidák/kovidák* ‘człowiek chory na COVID-19; COVID-19’ – *covid/kovid* + *-ák*, por. *lesák, pošťák, zpevák; covidátko* ‘dziecko urodzone w czasie pandemii’ – *covid* + *-átko*, por. czes. *deťátko, koťátko, kuřátko*). Stosunkowo rzadko obserwujemy aktywność członów *korona-* i *covid-* w zakresie fundowania czasowników, przykładów takich neologizmów w badanym materiale jest stosunkowo niedużo, por. np. *koronakupovat, koronavirovat, odkoronavirovat se, odkoroňákovat, odcovidovat se, zkovidovat*.

W czeskim leksyce *covidowej* widoczne są również liczne neologizmy z rzeczownikiem *rouška*¹² ‘maseczka’, np. *rouškomat* ‘automat

¹¹ Por. czes. *afro* ‘fryzura z mocno skręconych włosów’.

¹² W czeskim języku potocznym znajdziemy wiele synonimów rzeczownika *rouška*, np. *pyskopléna, držkovka, držkokryt, tlamohadr, nánosniček, čumakovník, držkouška, kovidka, podnosénka, hubokryt, nápusénka*.

do sprzedaży maseczek’, *bezrouškáč* ‘człowiek, który odmawia noszenia maseczki’, *rouškaráda* ‘niezrozumiałe reguły dotyczące noszenia maseczek’, *materřrouška* ‘maseczka uszyta przez mamę’ (por. czes. *materřdouška* ‘tymianek’), *roušklama* ‘reklama propagująca noszenie maseczek’, *rouškovné* ‘jednorazowy dodatek pieniężny dla emerytów’. Struktury utworzone z wykorzystaniem innych komponentów są mniej liczne, ale równie kreatywne. Wśród nich wymienić warto przykłady z nazwą *zoom*¹³: *Zoom-košile* ‘rodzaj eleganckiej koszuli, którą narzucamy na tzw. ubranie domowe lub piżamę podczas wideokonferencji, rozmów służbowych’, *zoombik* ‘użytkownik aplikacji Zoom’, *zoomčastnit se* ‘wziąć udział w spotkaniu, wydarzeniu online’ (tu widać wyraźne podobieństwo formy do czeskiego czasownika *zúčastnit se* ‘brać, wziąć w czymś udział’).

O pełnej adaptacji gramatycznej analizowanych jednostek świadczy możliwość wykorzystania ich jako podstaw słowotwórczych w procesie tworzenia nowych wyrazów. Podstawa *covid* sprawdza się w tej funkcji doskonale, stanowiąc bazę dla derywatów przymiotnikowych o ogólnorelacyjnym znaczeniu ‘związany z’ utworzonego przyrostkiem *-ový*. W analizowanym materiale często powtarza się przymiotnik *covidový* (niekiedy w wariacie *kovidový*). Odnosi się on do wszystkiego, co ma związek z koronawirusem – jego objawami, specyfiką pracy lekarzy, realiami życia w pandemii. Oprócz „klasycznego” *covidové oddělení* ‘oddział szpitalny przeznaczony dla chorych na covid’, znajdziemy również dowcipne *covidový loket* ‘sposób noszenia maseczek na łokciu’, *covidový jazyk* ‘zmiany w jamie ustnej i na języku spowodowane koronawirusem’, *covidový disident* ‘człowiek odmawiający noszenia maseczki’.

Ja twierdzi Katarzyna Kuligowska,

[...] jedną z aktywnych tendencji we współczesnym słowotwórstwie jest tworzenie okazjonalizmów metodą kontaminacji, co owocuje szeregiem nowych jednostek leksykalnych o żartobliwym lub ironicznym charakterze (Kuligowska 2020, s. 118).

¹³ *Zoom* – aplikacja do wideokonferencji, wykorzystywana często podczas pandemii..

Złożenia takie w ekonomiczny sposób przekazują pojemność znaczeniową swoich komponentów, jednocześnie wyrażając przez swoją formę stosunek autora (zazwyczaj negatywny lub mocno ironiczny) do opisywanej rzeczywistości. Mogą to być formacje powstałe w wyniku połączenia dwóch komponentów o zdeintegrowanej formie lub z jednego komponentu o pełnej postaci i drugiego w formie zdeintegrowanej (por. m.in. Askayev 2022). Ciekawymi formacjami są kontaminacje powstałe w wyniku wspomnianego już *blendingu*, czyli połączenia (dosłownie mieszania) słów, w którym obserwujemy jednocześnie proces łączenia i dezintegracji podstaw słowotwórczych. W analizowanym materiale takich przykładów jest sporo, np. *koronákaza* (*korona-* + *nákaza*). Formalnie pierwszy człon złożenia powstał w wyniku skrócenia wyrazu *korona*, ale obie części słowotwórcze sprawiają w tym neologizmie wrażenie wzajemnego, płynnego przenikania. Ten rodzaj kontaminacji Josef Šimandl określa mianem *teleskop*, podkreślając istnienie wspólnej dla obu wyrazów podstawowych części słowotwórczej¹⁴ i, konstatując, że „s blendy se setkáváme tam, kde je poptávka po neotřelých a kreativních pojmenováních” (Šimandl 2012, s. 112). Zgrabnie utworzonym kontaminacjami, w których obserwujemy analogiczny proces są także *domolená* (= *domáci dovolená*) oraz rzeczownik *pryma* ‘COVID-19’, będący efektem połączenia nazwiska *Prymula*¹⁵ oraz rzeczownika *řýma* ‘przeziębienie’. Na uwagę zasługują neologizmy *covidiot*, *koronaidiot*. W języku czeskim kontaminacje te oznaczają:

1. człowieka ignorującego przestrzeganie bezpiecznego odstępu między ludźmi;
2. człowieka gromadzącego produkty spożywcze, produkty codziennej potrzeby w oczekiwaniu na koniec świata spowodowany pandemią;

¹⁴ Zjawiskiem tym zajmuje się również Katarzyna Dembska w artykule *Zjawisko kontaminacji jako jeden z aspektów badawczych języka reklamy (na przykładzie języka rosyjskiego)* (Dembska 2011b), nazywając ten typ kontaminacji nałożeniami międzywyrazowymi.

¹⁵ Roman Prymula – w latach 2017–2020 wiceminister zdrowia, od września do października 2020 minister zdrowia Republiki Czeskiej.

3. człowieka, dla którego COVID-19 jest najgorszą chorobą na świecie.

W języku polskim słowa *covidoci* używa się nie tylko w odniesieniu do osób bagatelizujących zalecenia medyczne, ale również pogardliwie w odniesieniu do o ludziach wierzących w koronawirusa. Złożenie to powstało z dwóch elementów: *covid* + *idiot*, przy czym warto zauważyć, że granica pomiędzy nimi (zarówno w języku czeskim, jak i polskim) właściwie się zatarła: *-id-* jest częścią przynależną zarówno do słowa *covid*, jak i do słowa *idiot*, w efekcie czego pierwsze słowo płynnie przechodzi w drugie. Przykładów tego typu nazw jest w analizowanym materiale znacznie więcej, por. m.in. *koronaut* ‘pracownik służby zdrowia w ubraniu ochronnym’ (*korona-* + *astronaut*), *koronakce* ‘wydarzenie, impreza z limitowaną liczbą uczestników; wyprzedaż towarów spowodowana zamknięciem sklepów’ (*korona* + *akce*), *koronakiny* ‘strój bikini w połączeniu z maseczką’ (*korona* + *bikiny* ‘dwuczęściowy damski kostium plażowy’). Spora część analizowanych w niniejszej pracy neologizmów to formacje o charakterze hybrydalnym, czyli jednostki (złożenia i wyrazy proste) o mieszanym, rodzimo-obcym, składzie morfemowym, m.in. *pandemimino* ‘dziecko urodzone w czasie pandemii’ (por. *pandemie* – z ang. *pandemic* + czes. *mimino* ‘dziecko’), *covidblb* ‘człowiek ignorujący nakaz noszenia maseczek; człowiek wymyślający absurdalne obostrzenia’ (*covid* + czes. *blb* ‘idiota, głupek’) czy ww. wyrazy z nazwą *Zoom*. Ten sposób tworzenia neologizmów jest w języku czeskim bardzo produktywny, co potwierdza w swojej pracy Gabriela Entlová (2022, s. 26).

Niektóre z analizowanych neologizmów to doskonale przykłady (nierzadko karykaturalne, prześmiewcze) na zabawę słowem, często wykorzystujące różnego rodzaju niebanalne skojarzenia (np. podobieństwo brzmieniowe wyrazów) i uwikłania kontekstowe. Niekiedy jedna litera dodana do wyrazu podstawowego lub zamieniona w nim, zmienia kontekst i znaczenie w sposób diametralny, np.:

– *cov office* [kof ofis] ‘praca zdalna z domu’ (ang. *home office* ‘praca z domu’ + *covid*, por. też ang. *cow* ‘krowa’);

- *conevid* [conevid] ‘bezobjawowy przebieg zakażenia COVID-19’ (ang. *covid* + czes. *co nevidet* ‘natychmiast’);
- *džigádista* ‘człowiek przekonujący innych o konieczności i zaletach szczepienia przeciw COVID-19’ (czes. *džihád* ‘w islamie: obowiązek szerzenia wiary i walki w jej obronie’ arab. *džihád* + czes. *-ista*, por. *islamista*, *propagandista*), por. też czes. *džigád* ‘wysiłki mające na celu przekonanie do szczepień jak największej liczby osób’;
- *koronizátor* ‘osoba przenosząca wirusa covid między kontynentami’ (nawiązanie do kolonizacji obszarów – zwłaszcza zamorskich, por. też *koronizace* ‘szerzenie wirusa na nowym terytorium’¹⁶ (por. *kolonizace* ‘przekształcanie podbitych terenów w kolonie; zasiedlanie terenów bezludnych lub słabo zaludnionych’; *kolonizátor* ‘osadnik; osoba biorąca udział w kolonizowaniu jakiegoś terenu’);
- *koronosaurus* ‘pierwszy pacjent zakażony koronawirusem (tzw. pacjent zero) – (*korona(virus)* + *dinosaurus*);
- *omacron* [omakron] ‘nowa, pochodząca z Francji, mutacja covid’ (por. nazwisko francuskiego prezydenta *Emmanuela Macrona* + *Omicron* ‘szczep koronawirusa’);
- *pfizervativ* [pfajzervativ] ‘szczepionka firmy Pfizer’ (od nazwy firmy *Pfizer* – produkującej szczepionki na covid + *prezervativ* ‘kondom’);
- *šopokalypsa* ‘puste regały w supermarketach, efekt „gorączki zakupów” i masowego wykupywania towarów’ (ang. *shop* ‘sklep’ + czes. *apokalypsa* ‘przepowiedziany w Biblii koniec świata; katastroficzna wizja lub przepowiednia’);
- *virobrání* 1. ‘dzień otwartych drzwi w szpitalu’; 2. ‘impreza masowa bez maseczek (w czasie pandemii)’ (por. *vinobraní* ‘zbiór winogron’ + *vir*, *virus*).

¹⁶ Por. też czes. *koronizace* ‘tepelné ustalování skleněných tkanin krátkodobým působením vysoké teploty před laminováním, při němž se organické zbytky takřka úplně odstraní a textil zůstane bílý’ (<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=koronizace>). Wydaje się, że w przypadku tego neologizmu mamy raczej do czynienia z nazwą utworzoną analogicznie do czes. *kolonizace*, nie zaś z neosemantyzmem.

Jeśli chodzi o pola semantyczne omawianych jednostek leksykalnych, to w wyekscerpowanym zbiorze neologizmów covidowych nie brakuje określeń odnoszących się do sytuacji ekonomiczno-gospodarczej, polityki i oświaty. Znaczącą grupę stanowią wyrazy nazywające reakcje i zachowania społeczne w okresie zagrożenia wirusem, odnoszące się do różnych aspektów życia codziennego w czasie pandemii (czas izolacji, spotkania towarzyskie) czy komentujące sytuację epidemiczno-zdrowotną. Internauci tworząc neologizmy odnoszą się pandemicznej rzeczywistości, komentują w zasadzie wszystkie dziedziny życia:

- politykę: *korovolby* ‘wybory przeprowadzane w czasie pandemii, z zastosowaniem szczególnych środków bezpieczeństwa’ (m.in. możliwość oddawania głosów z auta);
- gospodarkę/ekonomię: *zkoronovat* ‘zbankrutować w efekcie pandemii i ograniczeniom z nią związanym’;
- zdrowie (psychiczne): *korodepka* ‘depresja spowodowana COVID-19 i związanym z nią ograniczeniom’; *korovirák* ‘COVID-19’;
- edukację: *pseudovýuka* ‘(chaotyczna) nauka zdalna podczas pandemii’, *koronky* ‘wolne od szkoły, spowodowane pandemią, nauka zdalna’, *koronáce* ‘w szkołach: dni wolne od nauki’;
- epidemię i związane z nią środki, działania, ograniczenia: *koronazávora* ‘lockdown’¹⁷, *virchol* ‘szczyt zachorowań na koronawirusa’ (por. czes. *vrchol* ‘szczyt’), *korodědic* ‘człowiek „propagujący” zakażenie całej populacji koronawirusem’, *kosmooblek* ‘specjalny kombinezon dla pracowników służby zdrowia, zajmujących się chorymi na koronawirusa, przeprowadzających testy na COVID-19’.

Znakomita większość zaprezentowanych neologizmów ma charakter wartościujący, ukazują bowiem nie tyle elementy obiektywnej

¹⁷ Por. ang. *lockdown* ‘blokada, zakaz wyjścia’ oznacza wymóg, aby ludzie zostali tam, gdzie są, zwykle ze względu na szczególne ryzyko dla siebie lub innych; *Lockdown gospodarczy* może oznaczać zamknięcie jakiejś branży (poważne ograniczenia np. w handlu czy świadczeniu pewnych usług) ze względu na szczególne niebezpieczeństwo, np. zakażenia (*Lockdown – co to znaczy...* 2023).

rzeczywistości pozajęzykowej, ale przede wszystkim stosunek użytkownika języka do zjawiska pandemii, często wręcz bunt przeciwko koronie. Neologizmy covidowe służą zarówno opisaniu tego, co przyniosła ze sobą pandemia, jak i określeniu stosunku wobec niej (najczęściej bardzo krytycznego) oraz podważaniu jej istnienia w ogóle. W niektórych przypadkach negatywny stosunek do opisywanej rzeczywistości widać szczególnie wyraźnie, por. wspomniane wcześniej *pseudovýuka*, *koronaidiot/covidiot*, *hygistapo* ‘grupa ludzi przeprowadzająca kontrolę paszportów covidowych w różnego rodzaju obiektach publicznych (np. w restauracjach)’ czy *covidjugend* ‘młodzież doświadczona skutkami COVID-19, w sposób fanatyczny przestrzegająca nakazów i obostrzeń’.

Analogiczne zachowania obserwujemy również na polskim gruncie językowym, co potwierdza *Raport Koronamowa 2020*, w którym czytamy m.in.

Pogardliwe określenia dla osób poważnie traktujących zagrożenie epidemiczne tworzą sceptycy i wyznawcy teorii spiskowych, którzy przez drugą stronę są nazywani antymaseczkowcami czy koronasceptykami. Istnienie tych dwóch odmiennych stanowisk znajduje odzwierciedlenie we współczesnym języku (*Koronamowa, czyli neologizmy...* 2023).

W języku czeskim przytoczyć można bardzo podobne przykłady, por. *rouškomunista*, *koronasvazák*, *koronaidioti*, *covidoti*, *koronaskeptik*.

Pomimo trudnej sytuacji epidemicznej i wszystkich związanych z nią negatywnych skutków nie tylko zdrowotnych, ale również ekonomicznych, Czesi często mówią o pandemii w sposób humorystyczny i dość emocjonalny, czego przykładem są m.in. zdrobnienia, np. *kovid’áček*: 1 ‘dziecko urodzone w czasie pandemii COVID-19’, 2. ‘COVID-19’. Zdrobnienie nazwy śmiertelnie groźnego wirusa za pomocą deminutywnego formantu *-áček*, ma charakter wyraźnie żartobliwy, ironiczny i wyraża pobłażliwy stosunek autora do opisywanego zjawiska. Z kolei neologizm *kung-flu* ‘COVID-19’ jest efektem wyjątkowo kreatywnego (i żartobliwego) połączenia czeskiego rzeczownika *kung-fu* ‘wschodnią sztukę walki’ (z chiń. *kung-fu*) oraz an-

gielskiego *flu*, czyli ‘grypa’. Cytowana już Markéta Gregorová docenia poczucie humoru Czechów, stwierdzając:

Musím ocenit jazykovou kreativitu a smysl pro humor, jakkoliv černý, se kterými česká veřejnost komentovala průběh koronakrizy. Na samotné pandemii přirozeně nic zábavného není, nicméně lidová tvořivost a tak trochu cimrmanovský humor jsou osvědčenými prostředky k zahnání trudnomyslnosti v těžké situaci (*Znáte covidiota...* 2022).

Autorzy wspomnianego *Raportu Koronamowa 2020* udowadniają:

Nawet neologizmy mające obelżywy charakter zasługują na uwagę za sprawą sposobu ich utworzenia – *koronaświrus* czy *covidiota* to bardzo zgrabnie utworzone formacje łączące dwie podstawy słotwórcze (*Koronamowa, czyli neologizmy...* 2023).

Przykłady polskie pokrywają się z czeskimi, por. czes. *covidiot*, *plandemie* ‘światowy spisec mający na celu zniszczenie gospodarki i zlikwidowanie konkurencji przy pomocy sztucznie wywołanej pandemii’ – pol. *covidiota*, *plandemia*.

Wśród przedstawionych tu jednostek leksykalnych wyróżnić można neologizmy o różnym stopniu trwałości. Słowa takie jak *hygista*, *omacron*, *koronapoezie* mają charakter zdecydowanie okolicznościowy, powstały by nazwać określony moment, zdarzenie. Ich przeciwieństwem zdają się być słowa takie jak *koronakryze*, *koronaprażdniny*, *korona*, *covid’ák*, które można odnieść do całego okresu pandemii, bez łączenia ich z konkretnym jej momentem czy okolicznością. Mają one dużo większe szanse na utrwalenie we współczesnej czeszczyźnie, na „zadomowienie” się w języku ogólnym.

Zaprezentowany w niniejszej pracy materiał leksykalny pozwala wysnuć wnioski dotyczące zarówno struktury, jak i charakterystyki semantycznej analizowanych neologizmów. Koronajęzyk ma swoją specyficzną dynamikę. Tworzy neologizmy o różnym stopniu trwałości, są wśród nich zarówno charakteryzujące się dużą ekspresją okazjonalizmy, nazywające ściśle określony element covidowej rzeczywistości i dzięki swojemu ironicznemu, prześmiewczemu wydźwiękowi pomagające przetrwać czas kryzysu, jak i neologizmy, które ze względu na odniesienie do zjawisk, procesów długofalo-

wych, o większym niż krajowy zasięgu, być może zagoszczą w języku czeskim na dłużej. Tak jak *koronakryze* będzie zapewne wspomniana ze względu na swoje długofalowe skutki i ogólnoświatowy zasięg, tak *pfizervativ* z uwagi na ściśle określony kontekst, w zbiorowej pamięci nie odegra tak istotnej roli.

Prezentowane w niniejszej pracy neologizmy nierzadko zaskakują swoją oryginalnością i zmuszają czytelnika do dużego wysiłku intelektualnego oraz wnikliwej analizy formalnej. Na pierwszy plan często wysuwają się emocje i wartościujące konotacje: żart, ironia, pogarda. Zdecydowaną większość z neologizmów covidowych stanowią kontaminacje z wykorzystaniem cząstek *korona-* (*corona-*), *co-*, *vid-*, *roušk(a)-*, *zoom-*. Ekspresywność tego typu struktur potwierdza w swoich obserwacjach Katarzyna Dembska, konstatując m.in.:

Pojawia się jednak w tym miejscu wątpliwość, czy nieekspresywne struktury kontaminacyjne w ogóle są możliwe. Skoro bowiem należą głównie do potocznej odmiany języka, charakteryzują się spontanicznością, zawierają często duży ładunek komizmu, dezaprobaty lub ironii, to można zaryzykować twierdzenie, iż ich cechą jest właśnie ekspresywność (Dembska 2011, s. 57).

Niewątpliwie pandemia przez długi czas zajmowała centralne miejsce w niemal wszystkich światowych mediach. Wraz z pojawieniem się groźnego wirusa, rzeczywistość wokół nas zaczęła się gwałtownie zmieniać. A nowa rzeczywistość wymaga nowej leksyki. Oczywiście to, jak długo będzie ona funkcjonować zależy w dużej mierze od tego, jak świat poradzi sobie z pandemią i wywołanym przez nią kryzysem. Jak słusznie zauważa Gregorová, należy mieć nadzieję, iż „pandemie tu s námi nebude navěky, což platí nejspíš i pro naše nově nabyté pandemické výrazivo. Jakmile přestaneme smrtnost, kohorty a jim podobné denně slýchat, pravděpodobně je také přestaneme používat, a dokonce je možná ještě rádi zapomeneme” (*Znáte covidiota...* 2022). Kiedy covidowe zagrożenie minie, konstatuje Michaela Lišková z Instytutu Języka Czeskiego Akademii Nauk Republiki Czeskiej (*Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky*), Czesi nie będą musieli „vařit rouškovku (vyvářet roušky), hrát rouškovanou (nosit roušky) či roušičky (šičky roušek) nebudou již ověšo-

vat rouškovník (sloup pro zavěšení roušek zdarma)” (*Koronavirus mění češtinu 2022*).

Literatura

- B o r y ś W., 2005, *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- D e m b s k a K., 2011a, »Słowa wykołejone«, czyli o zjawisku kontaminacji we współczesnym języku rosyjskim. Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem.
- D e m b s k a K., 2011b, *Zjawisko kontaminacji jako jeden z aspektów badawczych języka reklamy (na przykładzie języka rosyjskiego)*, „Folia Linguistica Rossica”, z. 7, s. 20–28.
- E n t l o v á G., 2022, *Novotvary a internacionalismy v češtině v období pandemie covid-19*, „Bohemistyka”, nr 1, s. 20–34.
- F a l a n a - J a f r a A., 2020, *Ślady pandemii wywołanej wirusem SARS-CoV-2 w potocznym języku polskim. Analiza wstępna*, „Com.press” 3 (2), s. 38–49.
- H a m p l L., 2021, *Koronawirus zmienia język czeski – powstawanie nowych leksemów*, „Bohemistyka”, nr 3, s. 361–372.
- K o s m a l s k a W., 2020, *Język w czasie epidemii, epidemia w języku*, „Polonistyka. Innowacje” 12, s. 209–220.
- K u l i g o w s k a K., 2020, *Język w czasach zarazy. O wpływie pandemii na system leksykalny języka polskiego i rosyjskiego*, „Acta Polono-Ruthenica” XXV, nr 3, s. 109–126.
- L a t z e l E., 1957, *The Concept of ‘Ultimate Situation’ in Jaspers’ Philosophy*, tłum. z niem. G. L. Kline, [w:] *The Library of Living Philosophers. The Philosophy of Karl Jaspers*, red. P. A. Schilpp, New York.
- M a k o w s k a M., 2021, *Język i obraz wobec koronawirusa. Przyczynek do rozważań nad komunikacją medialną w czasach pandemii*, „Forum Lingwistyczne”, nr 8, s. 1–14.

Netografia

- A s k a y e v A., 2022, *Neologismy a okazionalismy v češtině vzniklé v době koronavirové epidemie 2020-2021*, Online: <https://studentaveda.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/125/2022/01/AKAYEV-Neologismy-a-okazionalismy-v-cestine-vznikle-v-dobe-koronavirove-epidemie.pdf> [dostęp: 15.12.2022].
- Čeština 2.0 – Slovník, který tvoříte vy. Online: cestina20.cz [dostęp: 25.08.2022].
- Databáze excerpčního materiálu Neomat. Online: <https://www.neologismy.cz> [dostęp: 12.01.2023].
- H o d a n o v á Y., 2021, *Role NELZP pi urení naléhavosti ošetení pacient urgentního příjmu – triáž*. Online: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/44342/1/Hodanova%20Yvona%20MVCH%20DP.pdf> [dostęp: 6.02.2023].

- Internetová jazyková příručka, 2022. Online: <https://prirucka.ujc.cas.cz> [dostęp: 25.08.2022].
- Jazyková poradna, 2022. Online: <https://ujc.avcr.cz/jazykova-poradna> [dostęp: 30.08.2022].
- Koronavirus mění češtinu. Vznikly už stovky nových slov, popisují lingvisté. Online: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/3071100-koronavirus-meni-cestinu-vznikly-uz-stovky-novych-slov-popisuji-lingviste> [dostęp: 1.09.2022].
- Koronamowa, czyli neologizmy powstałe w 2020 r. w związku z pandemią. Słownik słów covidowych. Online: <https://nadwyraz.com/blog/blog-ubierz-sie-w-slowa-koronamowa-czyli-neologizmy-powstale-w-2020-r-w-zwiazku-z-pandemia-slovnik-slow-covidowych> [dostęp: 11.01.2023].
- K o w a l s k i M., 2019, *Sytuacje graniczne w życiu człowieka (rozważania andragogiczno-etyczne)*, „Dyskursy Młodych Andragogów/Adult Education Discourses” 20, s. 179–189. Online: <http://www.dma.wpszn.uz.zgora.pl/index.php?journal=DMA&page=article&op=view%20&path%5B%5D=18&path%5B%5D=446> [dostęp: 15.01.2023].
- L a w s o n R. 2022, *Why we’ve created new language for coronavirus*. Online: BBC Worklife [dostęp: 6.02.2023].
- Lockdown – co to znaczy. Co oznacza pojęcie lockdown? Online: <https://www.kariera.wfinansach.pl/baza-wiedzy/slovnik-pojec/lockdown-co-oznacza-lockdown-definicja> [dostęp: 5.02.2023].
- Ł a z i ń s k i M., 2020, *Korona (nie tylko wirusa)*. Online: www.slowanaczasie.uw.edu.pl/koronanie-tylko-wirusa [dostęp: 10.09.2020].
- P r e s o v á E., 2023, *Koronaut, rouškomil či netkafe. Epidemie koronavirové v Česku*, Online: https://www.lidovky.cz/domov/koronaut-rouškomil-ci-netkafe-epidemie-koronavirové-v-cesku-slovník-přibylly-stovky-slov.A200429_203142_in_domov_ele [dostęp: 27.01.2023].
- Slovník spisovného jazyka českého, 2022. Online: <https://ssjc.ujc.cas.cz> [dostęp: 25.08.2022].
- S z a m r y k K., 2022, *Koronawirus ubrany w słowa, czyli wpływ pandemii na nasz język – okiem eksperta z UwB*. Online: <https://uwb.edu.pl/aktualnosci/korona-wirus-ubrany-w-slowa-czyli-wplyw-pandemii-na-nasz-jezyk-okiem-eksperta-z-uwb-5069.html> [dostęp: 6.02.2023].
- Š i m a n d l J., 2012, *Z nepravidelného tvorění slov: mechanické kráčení a přiklání slov, blending*. Online: <http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sites/veda/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/konferencni-prispevky/SimandlJosef.pdf> [dostęp: 15.01.2023].
- »Zdalność«, »koronaferie«, »tarza«. Prof. Bralczyk o języku czasów pandemii, 2020. Online: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1481797-profesor-bralczyk-koronawirus-jezyk.html> [dostęp: 27.08.2022].
- Znáte covidiota nebo covidiana? Taktó virus cvičí s řečí, 2022. Online: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/harantena-domolena-koronaspek-nebo-zoompacky-co-pandemie-provedla-jezyku-118903> [dostęp: 14.12.2022].